

OPINIEPEILING DRENTS PANEL

Drentse natuurbeleving

Status

Openbaar document

Datum

1 februari 2012

voor nadere informatie:
Emon Lange, tel. 0592-365943
Statengriffie
Provincie Drenthe

Inleiding

Achtergrond

Eén van de doelstellingen van de onderzoekers binnen de statengriffie is het ondersteunen van PS in haar volksvertegenwoordigende en kaderstellende rol (Statenstuk 465-2011).

Het uitvoeren van beleidsonderzoek ten behoeve van onderzoeksmatige fundering van beleids- en agenda-initiatieven (normstelling vooraf) is één van de concrete activiteiten die hierbij is vastgesteld. Het onderzoeksinstrument Drents Panel is bij uitstek geschikt om ingezet te worden bij het leveren van een bijdrage aan deze concrete activiteit en aan de doelstelling van volksvertegenwoordiging en kaderstelling.

Het Drents Panel is een representatief burgerpanel¹ waaraan meer dan 1500 Drenten van 13 tot 92 jaar deelnemen. Het onderzoeksinstrument Drents Panel maakt het mogelijk – op korte termijn – de ‘Drentse’ mening over een actueel onderwerp te peilen. Voor deze onderzoeksronde hebben 1258 inwoners van Drenthe de vragenlijst tijdig en volledig ingevuld.

Aanleiding

De Commissie van Onderzoek waarin vanuit Provinciale Staten elke fractie is vertegenwoordigd, is samen met de onderzoekers van de griffie verantwoordelijk voor input van onderwerpen en de uitwerking van de vraagstelling. Medio december heeft de Commissie van Onderzoek – na raadpleging binnen de fracties – aangegeven dat Natuur (en landelijk gebied) het onderwerp voor de volgende burgerpeiling is. Na vaststelling van het onderwerp is vervolgens samen met de Commissie van Onderzoek de vraagstelling uitgewerkt. Daarna is begin januari de vragenlijst aan het panel voorgelegd zodat de resultaten nog bij de Statenontmoeting van 1 februari gepresenteerd konden worden.

Doel- en vraagstelling

Het doel van de burgerpeiling is het bieden van informatie over de vraag hoe de inwoners van Drenthe denken over Natuur in Drenthe en hoe zij deze ervaren. Het onderzoek is verkennend van aard en biedt PS en fracties input voor nadere beeld- en visievorming over het onderwerp Natuur en landelijk gebied. Meer specifiek gaat het om inzicht in de beleving van natuur (“wat verstaat de Drent onder natuur?”) en betrokkenheid bij natuur. Omdat in deze economisch zware tijd de politiek geconfronteerd wordt met het maken van keuzes, is het panel ook gevraagd afwegingen te maken tussen natuur en andere onderwerpen. Ondanks dat het bij deze uitwerking over verschillende grootheden gaat en deels appels met peren worden vergeleken, geeft het wel een actuele indicatie van het belang van bepaalde beleidsthema’s.

Leeswijzer

De uitkomsten van de peiling worden themagewijs in vogelvlucht weergegeven waarbij telkens een analyse is uitgevoerd naar de achtergrondkenmerken van de respondenten (leeftijd, geslacht, opleiding en regio). Opvallende verschillen tussen categorieën inwoners worden hierbij genoemd. Hoofdstuk 1 schetst een algemeen beeld van het belang van de natuur en de betrokkenheid met de natuur die inwoners van Drenthe² hebben. Met dat gegeven wordt vervolgens in hoofdstuk 2 inzicht gegeven in de keuzes en prioriteiten die de inwoners van Drenthe zouden stellen als zij de keuze hadden.

---

¹ In bijlage 1 vindt u meer informatie over (de representativiteit van) het Drents Panel.

² Waar wordt gesproken over ‘de inwoners van Drenthe’ wordt hiermee bedoeld ‘de inwoners van Drenthe ouder dan 12 jaar’.

Resultaten

Hoofdstuk 1. Beleving en betrokkenheid bij natuur

Beleving

Voordat ingegaan wordt op betrokkenheid bij natuur en het maken van keuzes tussen natuur en ander beleid, is het relevant om eerst een goede indruk te krijgen van wat 'de Drent' verstaat onder de (Drentse) natuur. Hierover zijn drie (open) vragen gesteld.

Ondanks de enorme diversiteit aan antwoorden is – omwille van de overzichtelijkheid – geprobeerd een aantal antwoorden dat sterk op elkaar lijkt samen te nemen. Hieronder vindt u de aspecten die vaker dan 20 keer zijn genoemd.

tabel 1 “Als u denkt aan natuur, waar denkt u dan aan?”

<i>aspect</i>	<i>aantal keer genoemd³</i>
bossen	230
groen	61
heide	55
buiten zijn/buiten leven	47
landschap	41
rust	36
wandelen	35
genieten	28
ruimte	22

Aan bossen wordt in eerste instantie verreweg het vaakst gedacht wanneer het gaat over natuur. Verder zijn het naast de bekende fysieke kenmerken ook belevingsaspecten die vaak worden genoemd. In bijlage 2 vindt u een volledig overzicht van de gegeven antwoorden.

tabel 2 “Op welk punt onderscheidt Drenthe zich van andere provincies?”

<i>aspect</i>	<i>aantal keer genoemd</i>
afwisseling/diversiteit	204
veel bossen/bomen	134
hoeveelheid natuur/groen	115
ruimte	81
heide	70
rust	65
uitgestrektheid/weidsheid	40
fietsmogelijkheden	26
hunebedden	21

Tabel 2 laat zien dat de grote diversiteit en afwisseling in de natuur, Drenthe bijzonder maakt als provincie. Ook de grote hoeveelheid bossen/natuur zijn volgens de inwoners van Drenthe onderscheidend voor Drenthe.

³ n=1258 (dit geldt ook voor de andere tabellen/figuren)

tabel 3 “Wat zijn aspecten die u zelf waardeert aan Drenthe?”

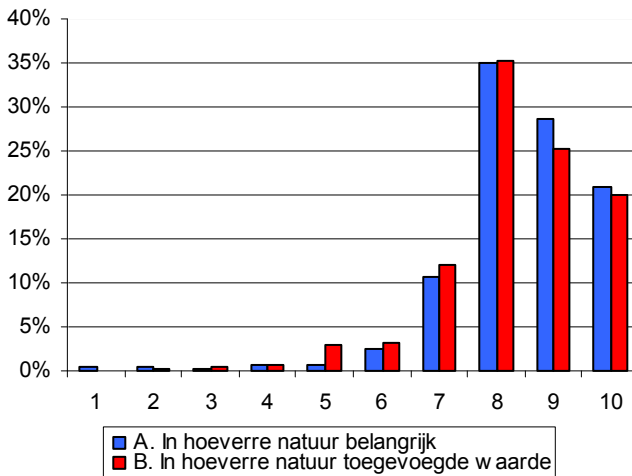
<i>aspect</i>	<i>aantal keer genoemd</i>
rust	267
afwisseling	177
bossen	154
heide	152
ruimte	125
fietsmogelijkheden	97
wandelmogelijkheden	76
toegankelijk	57
nabijheid	55

Wat opvalt aan tabel 3 is dat de aspecten die veel inwoners van Drenthe waarderen aan de Drentse natuur, niet direct overeenkomen met uitkomsten van tabel 1 waarin de punten staan waaraan mensen in eerste instantie denken bij het woord ‘natuur’. De punten die gewaardeerd worden aan de Drentse natuur zijn typische belevingsaspecten (rust, afwisseling, ruimte, recreatiemogelijkheden) en geen fysieke kenmerken van de natuur. Bij promotie van de Drentse natuur cq Drenthe kan het relevant zijn deze conclusie te betrekken.

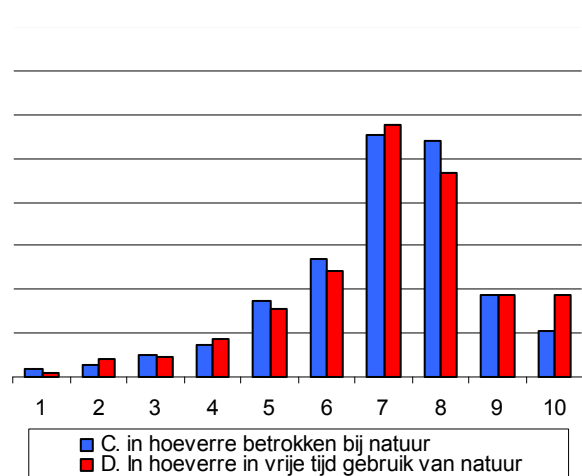
Beleving en betrokkenheid

Als laatste onderdeel van het onderwerp ‘natuurbeleving’ zijn twee vragen gesteld over de mate van natuurbeleving. Vervolgens zijn ook twee soortgelijke vragen gesteld over de mate van persoonlijke betrokkenheid. In de figuren hieronder zijn de resultaten weergegeven.

figuur 1 Mate van belang⁴ van de natuur

figuur 2 Mate van betrokkenheid bij natuur

⁴ De volledige vragen luiden:

- A. In hoeverre vindt u in het algemeen natuur belangrijk? (gemiddelde score 8,4)
- B. In hoeverre vindt u natuur van toegevoegde waarde voor de kwaliteit van uw eigen leefomgeving? (gemiddelde score 8,3)
- C. In hoeverre voelt u zich betrokken bij de natuur in Drenthe? (gemiddelde score van 7,0).
- D. In hoeverre maakt u in uw vrije tijd gebruik van (of bezoekt u) de natuur in Drenthe? (gem. score 7,1)

Bij de beantwoording van de vragen konden de respondenten door middel van een 'schuifbalk' aangeven in hoeverre ze de natuur belangrijk vinden en zich betrokken voelen bij de natuur. De mogelijke score varieerde van 1 tot 10.

Uit de figuren 1 en 2 is een aantal zaken af te leiden:

- In beide figuren bevindt verreweg het grootste deel van de scores zich aan de rechterkant. Dit wil zeggen dat de respondenten een positief belang bij de natuur hebben cq positieve betrokkenheid ervaren.
- Op een schaal van 1-10 wegen de inwoners van Drenthe het belang van de natuur relatief hoog. Tachtig procent weegt het belang met 8, 9 of 10 punten.
- De score op de betrokkenheid bij de natuur valt ongeveer een punt lager uit dan het belang dat er aan wordt gehecht. Ondanks dat scoort 70% van de inwoners van Drenthe minimaal 7 van de 10 punten en voelt zich daarbij (duidelijk) betrokken bij de natuur.

Nadere analyse van de achtergrondgegevens van de respondenten toont aan dat het belang van de natuur en de gevoelsmatige betrokkenheid met de natuur toeneemt met de jaren. Ouderen hechten aan de natuur een grotere persoonlijke waarde en ervaren een grotere betrokkenheid dan jongeren. Andere achtergrondkenmerken zoals geslacht, regio waarin men woonachtig is en opleidingsniveau brengen geen grote verschillen aan het licht.

Feitelijke betrokkenheid

De voorgaande vragen over betrokkenheid met de natuur gaan met name over de gevoelsmatige betrokkenheid. Om ook een meer feitelijk beeld te krijgen van de betrokkenheid met de Drentse natuur is gekeken naar het aantal vrijwilligers dat actief is in de natuur en het aantal donateurs en leden van natuurorganisaties.

tabel 4 Feitelijke betrokkenheid

Feitelijke betrokkenheid bij de natuur	Percentage
Doet vrijwilligerswerk in/voor natuur	7%
Is lid of donateur van een natuurorganisatie/-vereniging	35%

7 procent van de inwoners van Drenthe doet vrijwilligerswerk voor of in de natuur. Meer dan een derde van de inwoners is lid of donateur van een natuurorganisatie. Landelijk bedraagt dit cijfer ongeveer 27%⁵.

Ook bij de feitelijke betrokkenheid met de natuur is (net als bij het belang dat gesteld wordt aan de natuur) weer een lineair verband te zien met leeftijd. Jongeren zijn in vergelijking met hun oudere provinciegenoten relatief zelden feitelijk betrokken bij de natuur.

⁵ Berekend op basis van landelijke cijfers. Zie <http://vroegevogels.vara.nl/Natuur>

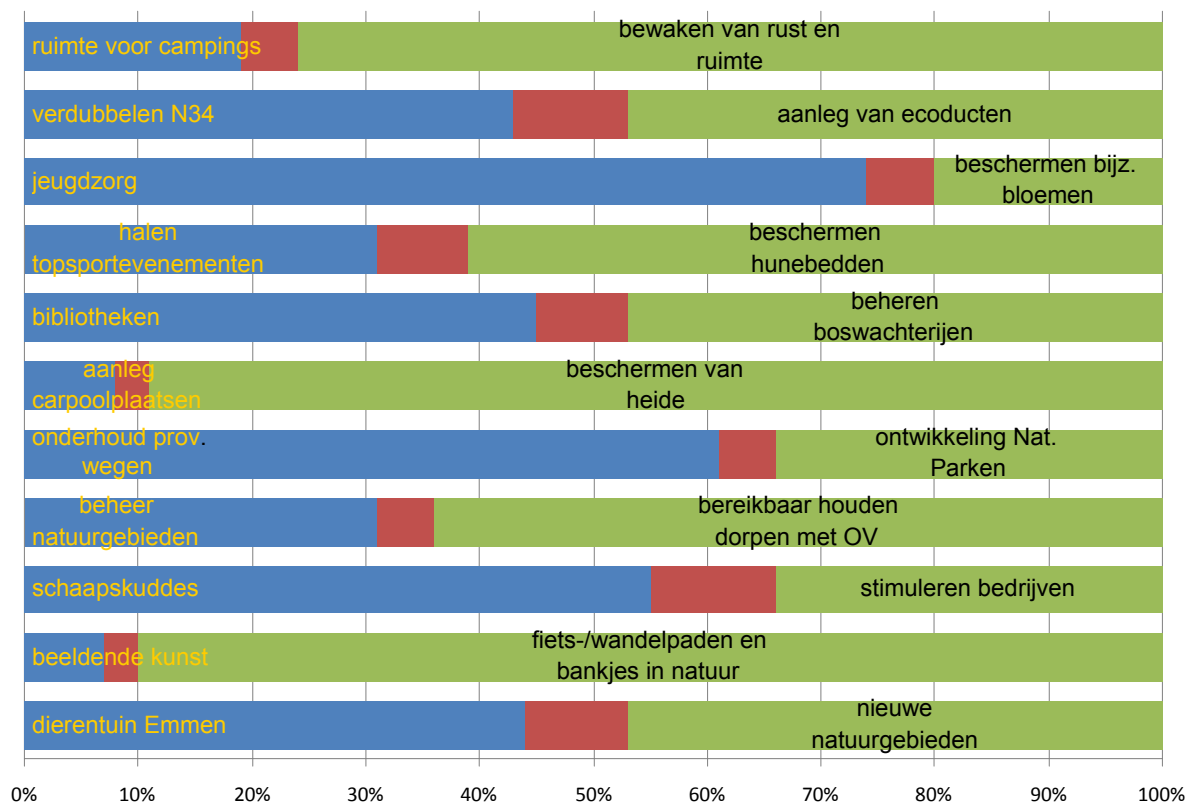
Hoofdstuk 2 Keuzes en prioriteiten

Keuzes maken

Op de vraag: “vindt u dat de heide in Drenthe beschermd moet worden?”, of “dat schaapskuddes in Drenthe moeten blijven?”, zullen veel inwoners van Drenthe geneigd zijn ‘ja’ te antwoorden. In deze vraagstelling kost ‘ja’ zeggen namelijk niets. Er zal zogezegd geen ‘bloed vloeien’. Maar in deze economisch zware tijd betekent een ‘ja’ tegen iets in veel gevallen een ‘nee’ tegen iets anders. Er moeten keuzes gemaakt worden. Om inzichtelijk te maken welke keuzes gemaakt kunnen worden, is via het zogenaamde waardenpluralisme een aantal keuzes voorgelegd aan het Drents Panel. De keuzes zijn tot stand gekomen in nauw overleg met de Commissie van Onderzoek. Ondanks dat de keuzes in een aantal gevallen over totaal verschillende grootheden gaat en het in de praktijk veelal geen kwestie is van ‘A’ danwel ‘B’, geeft het wel enig inzicht in de waarde die inwoners van Drenthe hechten aan bepaalde thema’s. Tevens gaat het in de vergelijkingen wel om onderwerpen die ook op provinciaal niveau (kunnen gaan) spelen.

In onderstaande figuur is weergegeven waaraan inwoners van Drenthe vinden dat bij het maken van een keuze, voorrang moet worden gegeven. Hoe groter de balk waarin het thema staat, des te meer voorkeursstemmen het heeft gekregen. De middelste rode balk geeft het aandeel personen aan dat geen keuze kon maken. Zo kunt u in de bovenste balk hieronder aflezen dat het bewaken van rust en ruimte (groene balkje) belangrijker wordt geacht dan ruimte voor campings (blauwe balkje) en dat een klein gedeelte geen mening heeft (rood gedeelte).

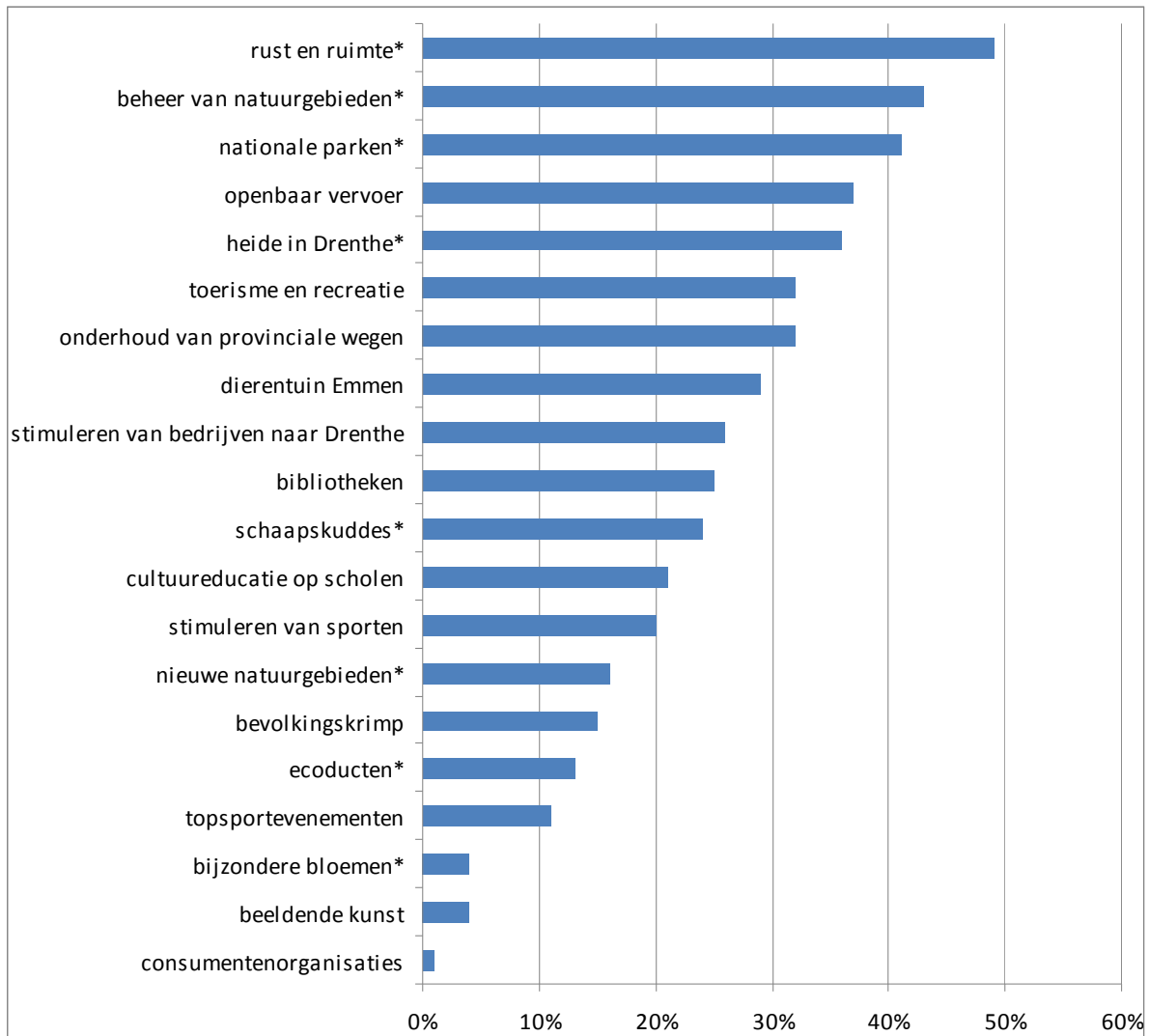
figuur 3 Beleidskeuzes

Beleidsprioriteiten

Voorgaande vergelijking zegt enkel iets over een keuze tussen twee onderwerpen en weinig over de prioriteit die aan beleidszaken wordt gegeven. Om hier toch enig inzicht in te krijgen, is van 20 (deels andere onderwerpen) die mogelijk op provinciaal kunnen gaan spelen, gevraagd aan te geven welke 5 onderwerpen de hoogste prioriteit moet krijgen.

figuur 4. Prioriteitenlijst

In bovenstaande figuur met daarin 20 beleidsthema's valt een aantal zaken op.

- Ongeveer de helft van de respondenten schaaft het bewaken van de rust en ruimte onder één van de vijf belangrijkste beleidsprioriteiten. Het beheer van natuurgebieden en de drie nationale parken in Drenthe (Dwingelderveld, Drentse Aa gebied en Drents-Friese Wold) staan op de 2e en 3e plaats.
- Van de 8 onderwerpen die rechtstreeks onderdeel zijn van het natuurbeleid (dit zijn de onderwerpen met een *) staan er 4 van in de top 5 van genoemde beleidsprioriteiten.
- Met het oog op de actuele ontwikkelingen rond natuur: Het beheer van bestaande natuur wordt belangrijker geacht dan het ontwikkelen van nieuwe natuur.

Een nadere analyse van achtergrondkenmerken (niet in de figuur opgenomen) toont een aantal verschillen in uitkomsten tussen inwoners.

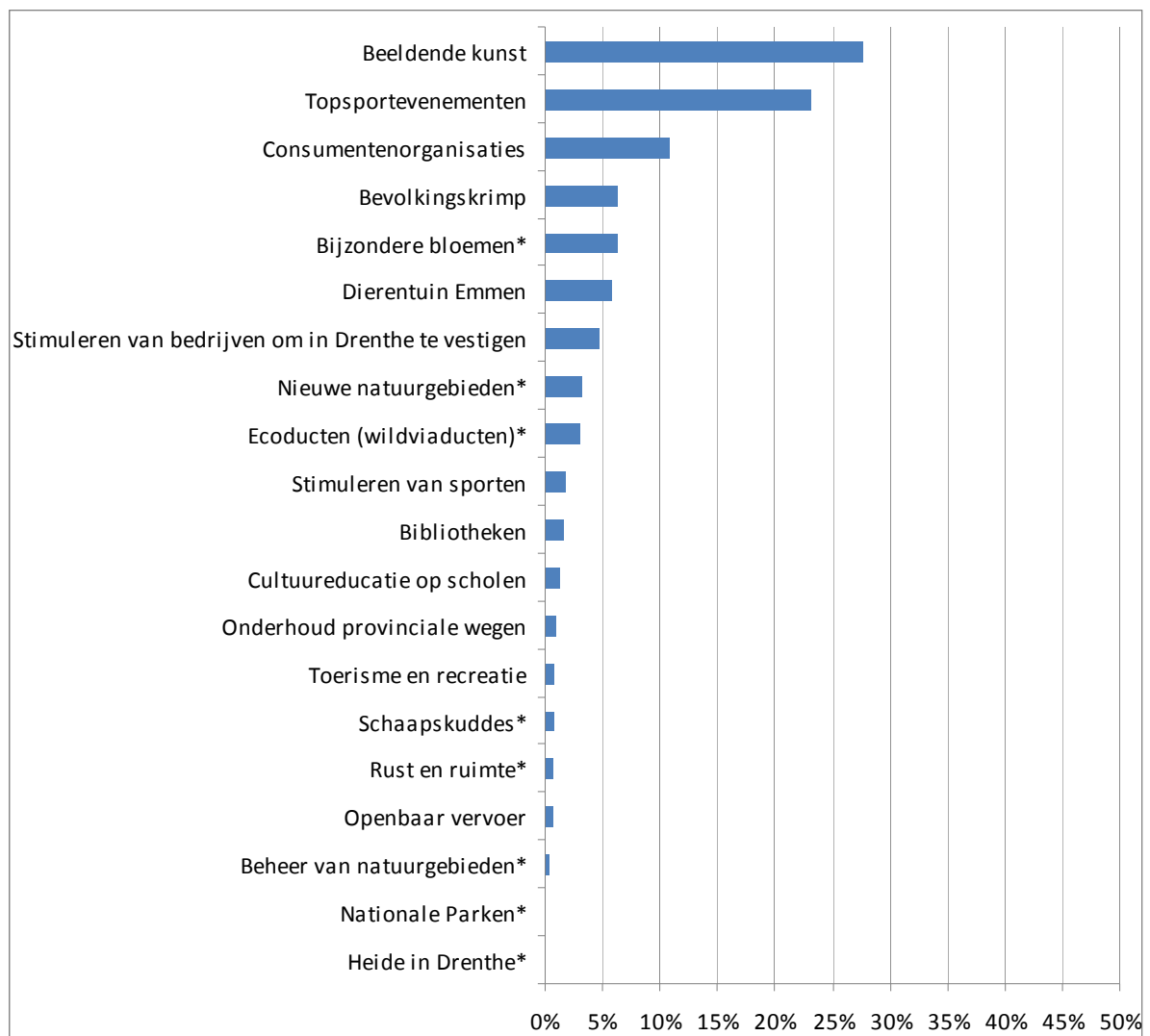
- Jongeren prioriteren het 'stimuleren van breedtesport' en 'topsport' hoger dan ouderen.
- Ouderen vinden 'rust en ruimte' en de 'bibliotheek' van meer belang dan jongeren.

- De groep hoog opgeleiden vindt meer dan andere categorieën inwoners 'beeldende kunst', 'cultuureducatie' en 'krimp' belangrijke beleidsonderwerpen.
- De categorie lager opgeleiden vindt daarentegen de 'schaapskuddes' belangrijker dan andere groepen inwoners.
- Tussen mannen en vrouwen zijn de verschillen relatief klein. Mannen vinden 'krimp' vaker een belangrijk aandachtspunt, vrouwen 'cultuureducatie'.
- Ook regionaal zijn de verschillen relatief klein. Het grootste verschil doet zich voor bij de prioritering van de dierentuin in Emmen. De prioritering is hiervan in Zuid Oost Drenthe hoger dan elders.

Niet alleen is gevraagd de beleidsprioriteit aan te geven, ook is gevraagd naar het beleidsonderwerp waar – in het geval van keuzes – de minste aandacht naar uit hoeft te gaan. Figuur 5 geeft de uitkomsten van deze vraag weer.

figuur 5. Laagste beleidsprioriteit

Figuur 5 laat zien welk onderwerp het minst belangrijk wordt geacht. Hieruit blijkt dat: aan beeldende kunst en topsport de minste beleidsprioriteit dient te worden gegeven. onderwerpen die betrekking hebben op natuur 'de dans ontspringen'. In het lijstje met lage prioriteiten staan 5 van de 8 natuuraspecten (dit zijn de items met een *) onderaan.

Samenvattend en concluderend

Het doel van deze opiniepeiling over natuur is het leveren van aanvullende achtergrondinformatie aan Provinciale Staten en het bieden van input voor beeld- en visievorming.

In het algemeen vinden de inwoners van Drenthe dat NATUUR staat voor fysieke elementen zoals bossen en ander groen. Natuur in Drenthe scoort met name in de belevingswaarde hoog: het is afwisselend en overal te vinden. Deze laatste punten zijn samen met rust en ruimte ook de kwaliteiten van de Drentse natuur die gewaardeerd worden. Het belang dat aan de natuur wordt gehecht is zeer groot. De betrokkenheid is ook relatief hoog en hoger dan landelijk. Ouderen hechten meer waarde aan de natuur en zijn ook vaker betrokken bij de natuur dan jongeren.

Dat de inwoners van Drenthe 'natuur an sich' belangrijk vinden, is duidelijk. Maar van welk belang is natuur als er ook andere beleidsonderwerpen bij worden betrokken? Uit voorgaande resultaten is duidelijk geworden dat natuur ook deze beknopte toets heeft doorstaan. Van de verschillende beleidsterreinen (zoals natuur, sociaal/cultureel, economie en bereikbaarheid) staat natuur bovenaan in de prioritering.

Bijlage 1   Responsoverzicht

Uitsplitsingen responsoverzicht

Achtergrondkenmerk	respons, absoluut	respons, procentueel
<i>leeftijd</i>		
12 t/m 29 jr.	200	16%
30 t/m 49 jr.	306	24%
50 t/m 64 jr.	440	35%
65+	312	25%
 <i>geslacht</i>		
man	680	54%
vrouw	578	46%
 <i>regio</i>		
midden Drenthe	346	28%
zuidoost Drenthe	379	30%
zuidwest Drenthe	346	27%
noord Drenthe	187	15%
 TOTAAL	1258	100%

In totaal hebben 1258 respondenten de vragenlijst volledig en correct ingevuld. Met behulp van 1258 respondenten kan een prima beeld worden geschetst van de mening van de 'gemiddelde Drent'. Voor een (nog) representatiever beeld is bij de analyse gebruik gemaakt van correctiefactoren. Deze correctie is toegepast op de achtergrondvariabelen 'verhouding man/vrouw', 'leeftijd' en de 'woongemeente van de respondenten'.

Bijlage 2   Onderzoek Natuur

Vraag: als u denkt aan natuur, waar denkt u dan aan? Welk woord komt het eerst in u op?

bossen	230	Dwingelerveld	5
groen	61	Drenthe	4
heide	55	Balloerveld	4
landschap	41	Drentse Aa	4
bomen	17	Matingerzand	4
bloemen/planten	13	Bargerveen	2
gras	8	Havelte	1
(natuurlijke) omgeving	6	Norgerholt	1
weide/weilanden	6	Beekherstel	1
flora	5	Weiteveen	1
platteland	2	Hondsrug	1
(totale) landschap	2	Echtenerzand	1
water	2	Hunze	1
natuur	2	Veluwe	1
veld	2	Emmen	1
vennetjes	1	landbouw	1
paddestoelen	1	veengebied	1
rust	36	onbedorven/ongeschonden/ onaangetast	5
ruimte	22	mooi landschap	5
stilte	13	mooi weer	4
frisse lucht	10	geur	4
schoonheid	9	aarde	2
ongerept/oorspronkelijk	8	kracht van Drenthe	2
leven (levensbehoefte/belang/voorw/noodz)	7	verloedering	1
buiten (zijn/leven)	47	fotografie	1
genieten	29	natuurmonument	1
mooi	8	gezellig	1
lekker buiten	5	kleur	1
belangrijk	5	vrijdag	1
prachtig	4	groei	1
puur	4	thuis	1
gezond(heid)	3	harmonie	1
rustgevend	2	gemaakt	1
evenwicht	2	steeds minder	1
leuk	1		
wandelen	35		
fietsen	8		
vogels	10	fauna	3
dieren	4	schaapskudde	1

Vraag: Op welk punt vindt u dat de natuur in Drenthe zich onderscheidt t.o.v. andere provincies?

afwisselend	64	combinatie bos/heide etc.	19
afwisseling omgeving	44	variatie	12
veelzijdigheid	38	ongerept	6
diversiteit	37	authentiek landsch.	5
weidsheid	20		
uitgestrektheid	20		
veel bos/bosrijk	125		
hunebedden	21		
veel bomen	9		
(veel) heide(velden)	70	veengebieden	8
(veel) natuur(gebieden)	59	schaapskuddes	6
groen	56	nationale parken	5
ruimte	81	cultuur	3
rust	65	historie	3
open	15	eigen gezicht	2
mooi	11	uniek	2
goed onderhoud	7	eenvoud	2
stilte	5	gemoedelijkheid	2
fietsen	26		
wandelen	24		
Beekdallandschap	4	Stroomdal	2
Bargerveen	4	Mantingerzand	1
Dwingelerveld	3	Hondsrug	1
Balloerveld	3	Reestdal	1
Drentse Aa	2	Westerbork	1
onbekend/n/i/weet niet	59		
geen/weinig verschil	10		

Vraag: Kunt één of maximaal twee punten noemen die u zelf waardeert aan de natuur in Drenthe?

bossen/bosrijk	154	alle diepjes	5
heide	152	hunebedden	5
dieren/wild	39	grote vlakten	5
groen	33	meanderen	4
vennen	17	historie	4
(aangesloten) natuurgebied	17	cultuurlandschap	4
open vlakten	16	planten	4
water	15	coulissenlandschap	3
authentiek	15	brinkdorpen	3
(veel) natuur	15	zandverstuivingen	2
veen	14	veenkoloniën	2
houtwallen	13	Balloerveld	3
landschap	9	Barger Oosterveen	2
bomen	9	Bargerveen	2
landelijk	8	Emmerdennen	2
natuur zelf	7	Amerdiepje	1
beekjes	7	Fochteloerveen	1
natuurparken	5	hunebedden	2
beeklandsch.	5	broedgebieden	1
rust	232		
ruimte	125		
stilte	35		
fietspaden/routes/fietsen	97		
wandelroutes/paden/wandelen	76		
afwisseling	81	uitzichten	15
variatie	44	oorspronkelijkheid/origineel	12
diversiteit	37	genieten	10
veelzijdig	15	bereikbaarheid	9
toegankelijkheid	57	vriendelijk	8
nabijheid	55	geen afval/schoon	8
schoonheid	28	ontspanning/ontspannend	7
uitgestrektheid	26	bevolkingsdichtheid ↓	6
mooi	23	's nachts donker	4
ongereptheid	22	geuren	3
goed onderhouden	20	kleuren	3
weidsheid	19	uniek	3
schone lucht	18	gezond	3
vrijheid	15	kleinschaligheid	2

Bijlage 3 Vragenlijst Drents Panel – Natuur en Landelijk gebied

1. Als u denkt aan de NATUUR, waar denkt u dan aan? Welk woord komt het eerst in u op?
(open vraag)

2. Op welk punt vindt u dat de natuur in Drenthe zich onderscheidt t.o.v. andere provincies?
(open vraag)

3. Kunt u één of maximaal twee punten noemen die u ZELF waardeert aan de natuur in Drenthe?
(open vraag)

4. In hoeverre vindt u in het algemeen NATUUR belangrijk?
(schuifbalk van 1 – 10)

5. In hoeverre voelt u zich betrokken bij de natuur in Drenthe?
(schuifbalk van 1 – 10)

6. Doet u vrijwilligerswerk in/voor de natuur?
ja/nee

7. Bent u lid of donateur van een natuurorganisatie/vereniging?
ja/nee

8. In hoeverre maakt u in uw vrije tijd gebruik van (of bezoekt u) de natuur in Drenthe?
(schuifbalk van 1 – 10)

9. In hoeverre vindt u natuur van toegevoegde waarde voor de kwaliteit van uw eigen leefomgeving?
(schuifbalk van 1 – 10)

10. De provincie moet in haar beleid keuzes maken. Stel: u moet kiezen tussen 2 onderwerpen. Waaraan vindt u dat de provincie voorrang moet geven?

- a. Dierentuin Emmen – nieuwe natuurgebieden
- b. Beeldende kunst – fiets- en wandelpaden en bankjes in natuur
- c. Schaapskuddes – stimuleren van bedrijven om zich in Drenthe te vestigen
- d. Beheer van natuurgebieden - bereikbaar houden van dorpen met openbaar vervoer
- e. Onderhoud provinciale wegen – ontwikkeling nationale parken
- f. Aanleg nieuwe carpoolplaatsen – beschermen van heide in Drenthe
- g. Bibliotheken – bewaken/beheren boswachterijen
- h. Halen van topsportevenement naar Drenthe zoals Vuelta – beschermen hunebedden
- i. Jeugdzorg – beschermen van bijzondere bloemen in Drenthe
- j. Verdubbelen N34 (Emmen-Groningen) – aanleg ecoducten (wildviaducten)
- k. Ruimte geven aan campings – bewaken rust en ruimte

11. Wilt u van onderstaande lijst aangeven welke onderwerpen volgens u zeker aandacht verdienen? (maximaal 5)

- a. Dierentuin Emmen
- b. nieuwe natuurgebieden
- c. beeldende kunst
- d. Stimuleren van sporten
- e. Schaapskuddes
- f. Stimuleren van bedrijven om zich in Drenthe te vestigen
- g. Beheer van natuurgebieden
- h. Bevolkingskrimp
- i. Openbaar vervoer
- j. Onderhoud provinciale wegen
- k. Nationale Parken (Dwingelderveld, Drents Friese Wold en Drentse Aa)
- l. Cultuureducatie op scholen
- m. Ecoducten
- n. Bijzondere bloemen
- o. Bibliotheken
- p. Topsportevenementen
- q. Heide in Drenthe
- r. Consumentenorganisaties
- s. Rust en ruimte
- t. Toerisme en recreatie

**12. En wilt u aangeven welk onderwerp (zie vraag 11) u het minst belangrijk vindt?
(1 antwoord)**